

АНТРОПОЗООМОРФНА ПСЕУДОФИБУЛА ИЗ ВРБАСА

Весна П. Гргуровић

Музејска збирка Културног центра Врбаса, Врбас

Весна Гргуровић
Музејска збирка Културног
центра Врбаса
Маршала Тита 88
21460 Врбас
vesnargurovic@yahoo.com

Vesna Grgurović
Museum Collection,
Cultural Centre of Vrbas
Maršala Tita 88
21460 Vrbas
vesnargurovic@yahoo.com

Апстракт: На аварско-словенској некрополи на локалитету Циглана „Полет” у Врбасу, 1957. године нађена је антропозооморфна псеудофибула, по Вернеровој класификацији сврстана у дњепарски тип из VII века. Једини је примерак изван матичне области – средњег Дњепра и локалитета Пастирско градиште и Мартиновка, производних центара Анта, носилаца пенковске културе. Резултати новијих истраживања на подручју средњег Дњепра померају датовање фибула ове врсте у крај VII и прву половину VIII века. То је период закопавања остава типа Мартиновка, које се објашњава најездом Хазара. Да ли је псеудофибула из Врбаса производ радионица на средњем Дњепру или локалних мајстора, како је стигла у ове крајеве и која је била њена намена, питања су којима ћу се бавити у овом раду.

Кључне речи: псеудофибула, циглана „Полет”, дњепарски тип, пенковска култура, Мартиновка, Пастирско градиште.

Abstract: In 1957, an anthropozoomorphic pseudo-fibula, a Dnieper type from the seventh century (Werner's classification), was found in Vrbas, on the Avar-Slavic necropolis at the Brickworks Polet. It is the only specimen found outside its area of origin – the Middle Dnieper region and localities Pastyrskoe hillfort and Martinovka, which were the production centers of the Antes, who are associated with the Penkovka culture. The results of the latest researches in the Middle Dnieper region have moved the origin of this type of fibula to the late seventh and the first half of the eighth century. In this period the Martinovka-type of pantries were buried, possibly due to the Khazar invasion. Whether the pseudo-fibula from Vrbas is a product of the Middle Dnieper workshops or the local craftsmen, how it got to these areas and what was its purpose are some of the questions which are dealt with in this paper.

Keywords: pseudo-fibula, Brickworks Polet, Dnieper type, The Penkovka culture, Martinovka, Pastyrskoe hillfort

У Музеју Војводине у Новом Саду чува се јединствен налаз из Врбаса. За разлику од сродних фибула нађених на средњем Дњепру, простору који се сматра матичним подручјем ове врсте фибула, наш примерак нема иглу, нити назнака да је игла постојала. Кружне перфорације, уз недостатак игле, наводе на помисао да је реч о окову, а не фибули. Отуда је речи фибула додат префикс *псеудо*.

Псеудофибула (теренски инвентар AS 1893) потиче са локалитета Циглана „Поле“ у Врбасу. Реч је о аварско-словенској некрополи, коју је Шандор Нађ, руководилац ископавања, на основу материјала датовао у период од VII до почетка IX века. Налази се на ивици Телечке висоравни, недалеко од леве обале Великог бачког канала, некадашњег водотока Црна бара. Од 1956. до 1960. године истражено је 158 гробова, а претпоставља се да их је било око 200. Јужни део некрополе, са старијим гробовима, ископан је без контроле археолога. У једном од тих гробова нађена је и псеудофибула. Једини податак о њеном налазу јесте да је била положена водоравно на груди скелета (Nagy 1971).

Псеудофибула је израђена од бронзе, техником ливења са проламањем, дужине 11,7 cm (Т. I/1–3). Преломљена је на два дела. Троугласта глава фибуле има облик људске фигуре до струка. На њој недостају траке које су је спајале са стопом помоћу две стилизоване главе животиња. Очи фигуре приказане су са две урезане тачке. Нога фибуле, са очуваним тракама, овалног је облика и завршава се стилизованом главом животиње са очима у виду два отвора. Истурени завршеци ноге могу да се протумаче као стилизоване представе коњских или птичјих глава. Лук је кратак и неукрашен. На задњој страни фибуле нема остатака система за закопчавање, а уочавају се трагови обраде налик шмирглању.

Шандор Нађ је врбаски налаз определио у источнословенске фибуле дњепарског типа, по Вернеровој класификацији (Werner 1950, Т. XXXIV–XXXV), а Родинкова га сврстава у групу II антрополоморфних фибула сложеног типа (Родинкова 2006, 50–63).

Јединственост фибуле наглашена је њеном удаљеношћу од матице, што потврђују и аутори који је помињу. За разлику од осталих типова источнословенских фибула, чијим су се тумачењем бавили многи археолози, налаз из Врбаса остаје усамљен, и то географски, у односу на сродне примерке, као и због недовољне пажње истраживача.

Протумачена као први материјални траг Словена на подручју Врбаса, псеудофибула је добила још једну намену поставши симбол на грбу града. То је довољан разлог да покушамо да је објаснимо.¹

Димитријевић, Ковачевић и Вински први су објавили опис овог предмета, уз коментар да је рађен по узору на посебну врсту лучних фибула са маском на нози, коју Вернер назива дњепровским типом због највеће заступљености на средњем Дњепру (околина Кијева и Полтаве), посебно на локалитетима Пастирско градиште

¹ За писање овог реферата посебно су ми биле значајне сугестије проф. др Ђорђа Јанковића.

и Мартиновка. Такође наводе да су поједини примерци нађени и на некрополама Суук-Су, на Криму, и Боровка, између Оке и Каме. Аутори наглашавају да се у гробовима никада не налазе у пару, већ само по једна, и да по Вернеру представљају производ из VII века, и то локалних радионица на средњем Дњепру (Dimitrijević, Kovačević i Vinski 1962, 62–63).

Дискутујући о проблему употребе лучних фибула, Мирјана Ћоровић-Љубинковић као примерак нађен „под релативно провереним условима” наводи псеудофибулу из Врбаса, „која се везује за Вернеров т.з. дњепровски тип фибула” (Ćorović- Ljubinković 1966, 87).

У тексту о лучној фибули из Мађарског националног музеја, Симонова се позива на Нестора, који заступа тезу о једном производном центру, и то на Дњепру, а као аргумент наводи, између осталог, да је само у тим областима распрострањена посебна врста фибула, које на Дунаву нема. У даљем тексту Симонова каже да је приликом ископавања аварске некрополе у Југославији нађена једна таква фибула (Симонова 1970, 79). То се, несумњиво, односи на налаз из Врбаса.

Као траг експанзије Словена у VII веку, Зденко Вински наводи неколико изразитих примера лучних фибула у српском Подунављу, међу којима је и псеудофибула дњепровског порекла са аварско-словенског гробља Врбас у Бачкој (Vinski 1971, 62).

Целокупни материјал са некрополе на циглани „Полет” објављен је 1971. године. Шандор Нађ тумачи налаз као оков-псеудофибулу и сврстава га, по Вернеровој класификацији, у фибуле дњепарског типа. Уз опис, наглашава његов значај као јединог примерка ван Подњепровља (Nagy 1971, 214, 217).

У каталогу изложбе *Словени у југословенском Подунављу*, као најзанимљивији налаз запона источнословенске врсте, Милица и Ћорђе Јанковић помињу „запон из Врбаса, без механизма за закопчавање, пореклом са Дњепра и једини такав из Панонског басена” (Јанковић и Јанковић 1990, 24).

Бавећи се типолошким развојем антропозооморфних фибула, Родинкова наводи и псеудофибулу нађену на аварској некрополи у Врбасу. Она сматра да је вероватно реч о „случајној мутацији”, која је настала као резултат појаве локалне, дунавске традиције украшавања, по узору на дњепровски образац, и то далеко од матичног подручја. Осим тога, налазе попут врбаског тумачи као одреднице за утврђивање праваца успостављања културних и економских веза између Пастирског градишта и Подунавља, односно као доказе продирања елемената пастирског комплекса у материјалну културу становништва у Подунављу.

Родинкова је направила поделу антропозооморфних фибула на просте и сложене. Просте је временски одредила између краја VI и средине VII века. Сложене антропозооморфне фибуле сматра резултатом еволуције простих, а карактеришу их троугласта горња плоча, ромбична или овална доња плоча, испусти са стилизованим представама животиња, док се на крајевима фибуле назире људска или

животињска глава. Као посебну одлику издваја траке које повезују горњи и доњи део фибуле, главу са ногом.

Сложене антропозооморфне фибуле Родинкова дели на две групе и у другу, развијенију форму сврстава и псеудофибулу из Врбаса, али наглашава да се њен облик битно разликује од осталих примерака. Развој простих антропозооморфних фибула, односно појаву људског лика на сложеном типу повезује са могућим миграцијама становништва са средњег Дунава, које доноси и нове форме, садржаје, технологију и слично. Она претпоставља да је Пастирско градиште било рано-средњовековни уметнички и занатски центар, у коме су настале антропозооморфне фибуле, али под несумњивим утицајем истовремених производних центара на доњем и средњем Дунаву. Завршетак фибуле у виду животињске главе тумачи утицајем германског културног круга. Хронолошки, ову сложену форму она одређује у период између последње трећине VII и средине VIII века. Родинкова наглашава да са локалитета Мартиновско потиче 61% примерака сложених антропозооморфних фибула (Родинкова 2006, 50–63).

Прву класификацију лучних фибула у источној Европи дао је Вернер (Werner 1950), који их је поделио на две класе, I и II, а затим на групе, и то према различитим завршцима у виду људског лика и животињске главе. Користећи бројне аналогije, а узимајући у обзир и случајне налазе у Европи и Малој Азији, Вернер је направио типологију ових фибула и карту њиховог распрострањања, и приписао их је Словенима и VII веку. Посебну групу антропозооморфних фибула са локалитета Пастирско градиште и Мартиновско назива дњепровским типом и сврстава је у II класу (Werner 1950, T. XXXIV–XXXV). Појаву мање-више усамљених примерака из појединих група словенских лучних фибула Вернер тумачи искључиво миграцијом Словена.²

Да је матично подручје антропозооморфних фибула било на средњем Дњепру сведоче налази са локалитета као што су Пастирско градиште, Гапоново, Трубчевско, Мартиновско и други. До сада је откривено двадесет и пет остава у средњем Подњепровљу (Scseglova 1995, 375–397). Назив „старине Анта”, који се везује за налазе са поменутих локалитета, по Падину упућује на словенско племе Анта, чијим се центром племенског савеза сматра управо средње Подњепровље и којима се приписује пенковска култура из VI–VII века (Падин 2004). У анализи гапоновске оставе, Гавритухин и Обломски такође повезују носиоце пенковске културе са Антима, који су са суседним Словенима, носиоцима прашке културе, имали заједничке претке.³ Аутори говоре о експанзији Словена, носиоца прашке културе, из

² Фибуле представљају материјал који пружа драгоцене податке о кретањима народа у периоду раног средњег века. Појава словенских фибула на подручју средњег и доњег Дунава уобичајено се тумачи миграцијама Словена. Међутим, миграције не могу бити прихваћене као једини разлог за одређене појаве и промене у материјалној култури.

³ У оквиру пенковске културе они уочавају појаве које говоре да су њени носиоци примали утицаје источно-германских култура, популација са простора југоисточног Крима, источноевропских шума и из Подунавља

подручја северозападно од средњег Дњепра на простор који су насељавали Анти. Управо у тај период, другу половину VII века, смештају и старије оставе (Гавритухин и Обломский 1996, 145, 175–178).⁴ Млађе оставе, с краја VII и из прве половине VIII века, тумаче експанзијом Хазара (Гавритухин и Обломский 1996, 146; Scseglova 1995, 386).

Шћеглова, која се посебно бавила проблемом „старина Анта”, односно оставама типа Мартиновка у средњем Подњепровљу, опредељује их у VII и VIII век. Предмете из остава она дели на две групе, старију и млађу. Антропозооморфне фибуле сврстава у млађу групу, за коју су карактеристични предмети везани за женску ношњу. Такође, у обе групе уочава велики број предмета дунавског порекла, што објашњава кретањем мајстора занатлија са обале Дунава у подручје Дњепра око 670–680. године. Предмете из друге групе, међу којима су и антропозооморфне фибуле, датује у период од краја VII до средине VIII века (Scseglova 1995, 375–386).

Како каже Ћоровић-Љубинковић, познато је да су од налаза са некропола за Аваре карактеристични појасеви, делови оружја и коњска опрема, док се за Словене везују фибуле. Појаву словенских предмета, у нашем случају на аварској некрополи, можемо да тумачимо сеобама и насилним пресељењима, док их М. Ћоровић-Љубинковић објашњава брачним везама, као и појединачним примањем у кланску организацију. Она сматра да и минђуше са једном шупљом јагодом, нађене у неколико женских гробова на раноаварској некрополи у Арадцу, представљају резултат мешовитих бракова (Ћоровић-Љубинковић 1966, 90). Материјалне остатке ранословенске културе из Подњепровља у гробу великодостојника на локалитету Кишкереш Варошалат, исти аутор тумачи приступањем појединца у клан, а у прилог томе посебно наводи то што једино овај скелет са аварске некрополе има елементе мешовите динарско-протоевропско-предњеоазијске расе (Ћоровић-Љубинковић 1966, 89).

Археолошки материјал са некрополе на циглани „Полет” опредељен је у период првог и другог аварског каганата (Nagy 1971, 217). Ако се пажљивије анализира, тешко могу сигурно да се издвоје налази из периода првог аварског каганата.⁵ Када је реч о млађим гробовима, из времена другог аварског каганата, уочљив је недостатак украса за појас у виду грифона, који су једно од обележја тог периода. Осим гроба са тробридном стрелом, нема ратничке опреме и оружја и углавном се ради о прилично скромном гробном инвентару, а међу прилозима има и делова за појас на-

и Византије. Историјски подаци о неколико деценија мира средином VII века иду у прилог мишљењу Гавритухина и Обломског да је то период њеног процвата. Крај пенковске културе обележен је променом етнокултурне ситуације, прекидом традиције, што се, између осталог, огледа у појави инхумације, елемената прашке културе, као и бројних напред поменутих остава.

⁴ Такође види интервју са Игором Гавритухином публикован у *Русский обозреватель* 11.11.2008. www.rus-obr.ru.

⁵ Изузетак чине гроб коња са опремом, копљем и тробридном стрелом, гроб са коњском лобањом и четири чланка ноге коња и свега неколико гробова које Нађ одређује у време првог аварског каганата, а и они имају скроман инвентар.

чињених од олова. Ове одлике упућују на неопходност новог датовања некрополе, као и различитих анализа за утврђивање етничке припадности популације, а које би водиле у правцу размишљања о доласку, вероватно насилном, становништва састављеног од различитих етничких елемената. Израда псеудофибуле у некој од локалних радионица на доњем Дунаву, мада мање вероватна, није искључена, а на могућност локалне производње, како сугерише и Родинкова, могу да упуте и налази калупа за израду накита и алата мајстора златара. Међу матрицама за отискивање из Бискупије–Плисков (Kovačević 1966, 53–56) и Фелнака (Teodor 1992, 137, 142, fig. 1/4; Werner 1950, 155) налазе се и поједини примерци опредељени у касни VI и у VII век, а везују се за ранословенску културу у Подњепровљу. Позваћемо се и на Флорина Курту, који наводи још неке могуће начине за ширење облика фибула, односно врста орнамената на њима, и то: „кретање” фибуле даривањем или трговином, са власником или без њега, „кретање” модела фибуле, укључујући шаблоне за израду орнамената, и кретање мајстора који су производили фибуле или моделе (Curta 2005, 102).

Да ли је псеудофибула из Врбаса имала функцију копче или је била модел? Недостатак археолошког контекста отежава тражење одговора, али делимични подаци, уз аналогije, ипак могу да послуже. Псеудофибула је нађена у гробу, на грудима покојника, у водоравном положају. Ако се осврнемо на Рибаковљево тумачење које фибули даје ритуални карактер и примену приликом аграрно-магијских обреда, следи и могући закључак да је власница имала посебну улогу у друштву.⁶ На то може да нас упуте и тумачење Курте, који лучним фибулама Вернерове I групе приписује значење статусног симбола. У његовој интерпретацији, антропоморфне фибуле не треба третирали искључиво као доказ кретања Словена, већ као статусни симбол и индикатор успостављања контаката између појединаца који су имали одређену врсту моћи обележену фибулом (Curta 2008, 309–310). Он, такође, сматра да је таква фибула, са маском на нози, пре свега била део ношње жене у коме се огледао социјални идентитет њеног супруга. Богато орнаментисане фибуле приписује друштвеном положају који повезује са сликом моћи. Њиховим локалним репродукцијама, сматра он, обележаван је нижи статус, а варијантама без специјалне орнаментике означаваан је групни идентитет.⁷ Према наведеном, псеудофибула би могла да указује на то какав је положај у друштву имала особа којој је припадала.

⁶ Антропозооморфне фибуле Рибаков сматра веома важним за изучавање паганских веровања. Посебну пажњу посветио је семантици орнамента. Са фибуле из Блажкова, коју Родинкова такође сврстава у сложене антропозооморфне фибуле (Родинкова 2006, 53), он ишчитава сложене композиције и њихове односе, тумачећи их супротстављеним световима добра и зла, неба, земље и подземља. Придаје им специјално ритуално значење при испуњавању аграрно-магијских обреда у пролећно-летњем циклусу, а посебно приликом молитви за кишу (Рибак 1987).

⁷ Посебну пажњу скреће на чињеницу да готово нема идентичних фибула, као да је свака рађена по специјалној наруџбини. Објашњење тражи у примени технике „ливљења у изгубљеној форми”, тј. помоћу модела од воска, код које је немогућа серијска производња (Curta 2005, 103–104; Curta 2008, 470).

Ако се осврнемо на целокупан археолошки материјал са локалитета Циглана „Полет”, који показује да се не ради о богатом становништву већ пре о избеглицама, закључићемо да се у овом случају фибула може прихватити као обележје нижег статуса или групног идентитета. Оно по чему се фибула из Врбаса разликује од примерака са средњег Дњепра јесу недостатак игле и кружни отвори, што доводи у питање њену функцију.

Ово није први случај да је у гробу нађена фибула без игле за закопчавање, која може да се протумачи и као модел (Curta 2008, 271). У Банатском музеју у Темишвару чува се нама географски најближа модел-фибула, и то оловна, Вернерове класе I C, са непознатог налазишта у српском или румунском делу Баната (Teodor 1992, 137, 143, fig. 2/5). У случају сломљене фибуле Вернерове класе I B, нађене без система за закопчавање у гробу 12 на локалитету Сакаљ Ерегхеђ у Мађарској, К. Кацугианопулу оспорава Куртино тумачење да је реч о моделу и да недостајући део мора да утиче на функцију фибуле као такве, тврдећи да је реч о фибули, а не моделу, и наводећи као аргумент њен положај на рамену покојника (Curta 2005, 115). Међутим, исти аутор уважава Куртино мишљење о фибули са непознатог локалитета у Мађарској, која се налази у Британском музеју, прихватајући недостатак игле за закопчавање као потврду да је реч о бронзаном моделу (Curta 2005, 124). За примерак из Врбаса, узевши у обзир положај у којем је затечен, могао би се донети закључак да је реч о фибули, али на њеној задњој страни нема трагова који би указивали на постојање игле, док кружне перфорације упућују да је могла бити прикована на каиш или пришивена на одећу.⁸ По Курти, фибула без механизма за закопчавање можда је била модел који је служио за израду калупа за производњу фибула или узорак који је мајстор показивао муштеријама приликом наручивања робе.

Има и аутора који сматрају да је овакав предмет био положен уз покојника као посебан прилог (Милинковић 2004, 187–188).⁹

Узимајући у обзир литературу коришћену за овај реферат, која се заснива на подацима добијеним на основу случајних налаза и новијих археолошких ископавања у матичном подручју производње фибула исте врсте, мишљења смо да псеудофибула из Врбаса потиче из радионица у средњем Подњепровљу, где су датоване у период од последње трећине VII до средине VIII века. Како су сродне фибуле биле део остава сакривених крајем VII и почетком VIII века, у нашим крајевима није могла да се појави пре тога, већ је доспела са становништвом (појединцима) које је оставе сакрило и избегло или било поробљено и пресељено. Археолошки материјал са некрополе на циглани „Полет”, односно скроман инвентар гробова иде у прилог оваквом мишљењу. Тумачења разних аутора о намени псеудофибуле, њеној симболици, употребној вредности и разлозима полагања уз покојника оста-

⁸ Видљиви трагови шмирглања, тј. стругања говоре о додатним радовима које је предмет претрпео.

⁹ Ово мишљење дели и Ф. Курта.

вљају отворена питања чије одговоре можемо тражити тек после добијања нових података о овом локалитету. У погледу њене основне функције, најближе смо уверењу да је произведена као фибула, а да је након оштећења преправљена и да је послужила као оков.

Нажалост, више података о околностима проналаска немамо, али ће можда нека будућа ископавања и анализе донети и нове детаље који ће омогућити сигурнија тумачења.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Vinski, Zdenko.** 1971. Rani srednji vek u Jugoslaviji od 400. do 800. godine. *Vjesnik Arheološkog muzeja* 3–4: 47–73.
- Гавритухин, Игорь О.** 2008. Происхождение Славян - две разные проблемы. *Русский обозреватель*. www.rus-obr.ru (11. 11. 2008.)
- Гавритухин, Игорь О., и Андрей М. Обломский.** 1996. *Гапоновский клад и его культурно-исторический контекст*. Раннеславянский мир 3. Москва: Институт археологии РАН.
- Dimitrijević, Danica, Jovan Kovačević i Zdenko Vinski.** 1962. *Seoba naroda - arheološki nalazi jugoslovenskog Podunavlja*. Zemun: Narodni muzej.
- Јанковић, Милица, и Ђорђе Јанковић.** 1990. *Словени у југословенском Подунављу*. Београд: Музеј града Београда.
- Kovačević, Jovan.** 1966. Avari na Jadranu, u *Simpozijum Praistorijske i Srednjevekovne sekcije Arheološkog društva Jugoslavije, Novi Sad, 1965*, ur. Nikola Tasić, 53–81. Materijali 3. Beograd: Arheološko društvo Jugoslavije i Društvo muzejskih radnika Vojvodine.
- Милинковић, Михаило.** 2004. Археологија моде као археологија идентитета – неколико примера, у *Ниш и Византија 2*, ур. Миша Ракоција, 185–196. Ниш: Просвета.
- Nagy, Sándor.** 1971. Некропола из раног средњег века на циглани „Полет“ у Врбасу. *Рађвођанских музеја* 20: 187–268.
- Падин, Василий А.** 2004. Среднее Подесенье (Трубчевская округа) в VI–V вв. до н.э. - X–XII вв.н.э. по материалам археологических исследований. http://www.archaeology.ru/ONLINE/Padin/padin_oglavlenie.html
- Родинкова, Власта Е.** 2006. К вопросу о типологическом развитии антрополоморфных фибул (сложные и двупластинчатые формы). *Российская археология* 4: 50–63. <http://dlib.eastview.com/sources/article.jsp?id=10483811>
- Рыбаков, Борис А.** 1987. *Язычество Древней Руси*. Москва: Наука.
- Scseglova, Olga. A.** 1995. A Közép-Dnyeper-vidéki “ant régiségek” vagy “martinovkai típusú” kincsleletek tanulmányozásának néhány problémája. *Studia archaeologica* 1: 375–379.
- Симонова, Евгения Н.** 1970. Пальчатая фибула Венгерского национального музея, в *Древние славяне и их соседи*, ур. Юрий В. Кухаренко, 75–79. Москва: Наука.
- Teodor, Dan Gh.** 1992. Fibule ‘digitate’ din secolele VI–VII în spațiul carpato-dunăreano-pontic. *Arheologia Moldovei* 15: 119–153.
- Ćorović-Ljubinković, Mirjana.** 1966. Problemi arheoloških istraživanja VI–VII veka u Jugoslaviji, sa posebnim osvrtom na probleme slovenske arheologije, u *Simpozijum Praistorijske i Srednjevekovne sekcije Arheološkog društva Jugoslavije, Novi Sad, 1965*, ur. Nikola Tasić, 8–399. Materijali 3. Beograd: Arheološko društvo Jugoslavije i Društvo muzejskih radnika Vojvodine.
- Curta, Florin.** 2005. Female dress and „Slavic“ bow fibulae in Greece. *Hesperia* 74: 101–46.
- Curta, Florin.** 2008. Once again on bow fibulae of the „Pietroasele type“ (Werner’s class IF). *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 59: 465–492.
- Werner, Joachim.** 1950. Slawische Bügelfibeln des 7. Jahrhunderts, in *Reinecke Festschrift zum 75. Geburtstag von Paul Reinecke am 25. September 1947*, ed. Gustav Behrens, 150–172. Mainz: E. Schneider.

VESNA P. GRGUROVIĆ

ANTHROPOZOOMORPHIC PSEUDO-FIBULA FROM VRBAS

Summary

In 1957, an anthropozoomorphic pseudo-fibula without a pin, or even traces that would indicate that there ever was a pin (T. I/1–3), was found in Vrbas on the Avar-Slavic necropolis at the brickplant “Polet”. There is no archeological context, except that it was found on the chest of a skeleton which was lying horizontally. It was made of bronze by casting technique (length 11.7cm).

S. Nagy, the head of the excavation team on the necropolis, classified the pseudo-fibula according to Werner’s classification (Werner 1950) into Dnieper type fibulae from the 7th century. This is the first trace of a Slavic presence in Vrbas region.

The latest text by V. E. Rodinkova, in which the fibula from Vrbas is mentioned (Родинкова 2006), refuted Werner’s classification and the chronology of fibulae of the so-called Dnieper type, classifying it into the composite anthropozoomorphic fibulae, type II.

Only a few specimens of this type of fibula exist in the Middle Dnieper region, in the localities of Pastyrskoe hillfort and Martinovka, which proves pseudo-fibula from Vrbas even more significant, because it is the only specimen found outside of its area of origin up to now.

The latest researches in the Middle Dnieper region, especially the researches of the Martinovka-type pantries, arrived at conclusions which moved the origin of anthropozoomorphic fibulae to the end of the seventh and the first half of the eighth century (Родинкова 2006).

This appearance of the specific type of fibula far from its area of origin is explained in different ways: marriage, trade, movement of craftsmen, accepting a new member into a clan organization, migrations, war trophy, exile. In this case, when the archaeological and historical facts are taken into account, we reached at a conclusion that the pseudo-fibula is a product of Middle Dnieper workshops and that it arrived to our region either with refugees, or with enslaved people or individuals, most probably at the beginning of the eight century.

Изворни научни рад / Original scientific article

Примљено: 25. марта 2009.

Одобрено: 1. септембра 2010.

UDK: 904”06”(497.113 Врбас)

1. Псеудофибула из Врбаса (фото Весна Гргуровић)
1. Pseudo-fibula from Vrbas (photo Vesna Grgurović)

2. Глава псеудофибуле, задња страна
(фото Весна Гргуровић)
2. The head of pseudo-fibula, back side
(photo Vesna Grgurović)

3. Нога псеудофибуле, задња страна
(фото Весна Гргуровић)
3. The foot of the pseudo-fibula, back side
(photo Vesna Grgurović)